

Ekonomia społeczna ożywia rozwój lokalny

Ekonomia społeczna, poszukując alternatywy do wszelkich pasywnych, uzależniających i niszczących społeczną odpowiedzialność form pomocy społecznej, staje się stymulatorem szeroko pojętego rozwoju lokalnego.

Wspólnotowe przesłanie ekonomii społecznej, opisywanej również jako „lokalna ekonomia solidarności” lub „ekonomia wzmacniająca więzi społeczne”, jest bliskie pracy socjalnej będącej moderatorem i pośrednikiem między systemem politycznym, sferą pomocową, innymi podmiotami ekonomicznymi czy kulturowymi oraz jednostkowymi, grupowymi, środowiskowymi członkami społeczeństwa.

Troska o „przestrzeń społeczną” rozumiana jako pewna wartość dla jej mieszkańców, u których występuje poczucie przynależności, „spójni”, solidarności, wspólnego celowego działania, skupiła uwagę przedstawicieli pracy socjalnej oraz ekonomii społecznej.

Zapotrzebowanie na pracę

Zgodnie ze współczesnym środowiskowym podejściem w pracy socjalnej przyjmujemy, że aktywność społeczno-zawodowa jest najbardziej pożądanym wynikiem oddziaływań socjoterapeutycznych. Praca jest bowiem synonimem zdrowia psychicznego. U osób jej pozbawionych zanika społeczna siła motoryczna.

Przyszłość tzw. społeczeństw wysoko rozwiniętych, perspektywa dezindustrializacji wiąże się ze stopniowym spadkiem zapotrzebowania na pracę człowieka w jej dotychczasowym, „przemysłowym” znaczeniu oraz z koniecznością poszukiwania - w sytuacji stale obecnego bezrobocia - sposobu na zachowanie i przywracanie indywidualnego poczucia sprawstwa i spójności społecznej.

Jedną z przyczyn owej zmiany związana była, i jest nadal, z nowymi technologiami i metodami zarządzania. W efekcie komputeryzacji, automatyzacji i zwiększonej wydajności pracy wystarczy 20 proc. czynnych zawodowo, aby utrzymać gospodarkę w rozruchu - nie ma zapotrzebowania na więcej siły roboczej. Owe zmiany są istotnym źródłem wykluczenia społecznego, tzw. społecznych ran - obszarów wielkomięskiej nędzy, zaniku motywacji życiowej, zaburzeń tożsamości, likwidacji miejsc społecznych (tzw. niszy ekologicznych), braku wzajemnego zaufania i odpowiedzialności, braku instynktu pomocy wzajemnej oraz ostatecznie spójności środowisk lokalnych.

Współczesny pracownik musiał pogodzić się z fragmentaryzacją i chaosem uniemożliwiającym jakiegokolwiek planowanie własnego życia, stał się człowiekiem gotowym do podjęcia każdego zadania. Stopniowo zasilł on rezerwową armię pracowników, a dzisiaj stał się elementem zbędnym w

społeczeństwie. Natomiast sama „praca” jako wartość została zastąpiona przez „konsumpcję” pretendującą do miana głównego czynnika socjalizacji. Krytycy owej konstatacji utrzymują, że bycie konsumentem jest niemożliwe w sytuacji pozostawania bez pracy, będącej jedynym sposobem dotarcia do świata zasobów i ostatecznie do wspomnianej konsumpcji. Ten rodzaj sprzeczności prowadzić może do powstania bliżej niezdefiniowanych społecznych ognisk zapalnych.

Aktywna polityka społeczna

Nowa polityka społeczna (nazywana też aktywną) definiuje równość jako włączenie, a nierówność jako wykluczenie. W społeczeństwie, gdzie praca ma zasadnicze znaczenie dla samooceny człowieka oraz poziomu jego życia, dostęp do niej stanowi jeden z głównych warunków tych szans. Jeżeli chcemy stymulować rozwój społeczeństwa obywatelskiego i podmiotów organizacyjnych III sektora, to nie sposób pominąć tego problemu. Bowiem tylko „praca” jednocześnie umożliwia jednostkom, grupom i społecznościom lokalnym przejęcie kontroli nad własnym życiem, wspiera rozumienie istniejących w świecie procesów oraz wzmacnia dążenia do wyeliminowania źródeł społecznej nierówności i uprzywilejowania. Osoby dzisiaj zdolne do pracy, w niedalekiej przyszłości mogą znaleźć się w sytuacji „społecznie zbędnych”. Podejmując profesjonalne próby profilaktyki i odbudowy wspólnot lokalnych, należy rozważyć, w jakim stopniu owa kategoria „ludzi - odpadów postępu gospodarczego” powinna być, dla wzajemnej korzyści, włączona we wspólne działanie.

Analizowana przez R. Sennetta „korozja charakteru”, będąca skutkiem przemian, jakim w ostatnich latach podlegała praca, powiązana z korodowaniem społecznej więzi, wydaje się być ważną przyczyną powstania i rozwoju takich inicjatyw społecznych, które definiujemy przy użyciu teoretycznych ram ekonomii społecznej.

Przyjmując szerokie rozumienie więzi społecznej jako bytu autonomicznego, istniejącego w skali makro, będącej powiązaniem podstawowych rodzajów struktur społecznych, należy wskazać na procesy mające wpływ na przemiany, jakim podlega współcześnie „praca”.

Obejmują one złożony splot przejawów:

- ogólnosięwiatowego życia gospodarczego,
- nowej funkcji państw narodowych, która zogniskowana jest na aktywizacji obywateli przez zróżnicowane oferty pracy i zatrudniania,
- naszego grupowego i wspólnotowego życia definiowanego jako ekonomia społeczna.

Rozwiązania promowane przez ekonomię społeczną adresowane są właśnie do tej grupy obywateli. Z perspektywy pracy socjalnej ich istotę można opisać jako poszukiwanie alternatywy do wszelkich

pasywnych, uzależniających i niszczących społeczną współodpowiedzialność form pomocy społecznej.

Prymat celów indywidualnych i społecznych nad kapitałem

Ustawy wprowadzone w Polsce w latach 2003-2006, w powiązaniu z już istniejącymi unormowaniami prawnymi, dotyczącymi szeroko rozumianej aktywizacji społeczno-zawodowej grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, tworzą podstawy dla aktywnej polityki społecznej. Promują innowacyjne instrumenty pomocy oraz wskazują na znaczenie organizacji obywatelskich w działaniach na rzecz spójności społecznej.

Na instytucjonalnej mapie aktywizacji zawodowej osób wykluczonych pierwszoplanowe miejsce przypisuje się organizacjom obywatelskim.

Ich rola polega na podejmowaniu dwóch równoległych typów działań.

Pierwszy obejmuje lokalne zaangażowanie polityczne, którego celem jest uzyskiwanie poparcia dla całościowych powiatowych oraz wojewódzkich planów w zakresie promocji zatrudnienia. Drugi typ działań dotyczy aktywności praktycznej, ukierunkowanej na tworzenie w środowisku lokalnym konkretnych programów, których funkcje sprowadzają się do:

- wzrostu poziomu przygotowania do aktywności zarobkowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych oraz tych, u których wystąpiły psychospołeczne konsekwencje dyskryminacji na rynku pracy,
- zatrudniania tej kategorii osób w tzw. warunkach „wspieranych” tworzonych w ramach zróżnicowanych modeli przedsiębiorstw społecznych, których zarządzanie pozostaje domeną organizacji obywatelskich lub też poszukiwania możliwości zatrudniania wspieranego na otwartym rynku pracy i w sektorze administracji publicznej (patrz rys. 1.).

Nowe i szeroko dyskutowane w środowisku praktyków formy aktywizacji społeczno-zawodowej to przede wszystkim: kluby integracji społecznej, centra integracji społecznej oraz spółdzielnie socjalne, których przedmiotem jest prowadzenie przedsiębiorstwa z wykorzystaniem pracy jej członków.

Ekonomia społeczna oznacza zwykle działalność na pograniczu sektora prywatnego i publicznego prowadzoną przez grupę organizacji, na jaką składają się szeroko rozumiane stowarzyszenia, fundacje, przedsiębiorstwa, w których dominuje prymat celów indywidualnych i społecznych nad kapitałem.

Ich celem jest zaspokajanie tych potrzeb, które nie mogą zostać zaspokojone przez sektor przedsiębiorstw wolnego rynku oraz instytucje administracji publicznej. Owe potrzeby to spójność społeczna (zawierająca tworzenie miejsc pracy, stymulowanie przedsiębiorczości, utrzymywanie

stabilności rynków) oraz te związane z koncepcją społeczeństwa uczestniczącego, demokratycznego i opartego na solidarności społecznej.

Istotą ekonomii społecznej jest szczególny sposób organizowania gospodarki, który konstytuuje dwa podstawowe wymiary więzi społecznej - świadomościowy oraz strukturalny. Działania z zakresu ekonomii społecznej - nazywane również „trzecią drogą” - są naturalną reakcją społeczności lokalnych na fakt wycofywania się państwa ze sfery działań opiekuńczych.

Spółeczeństwo obywatelskie staje się przestrzenią pośredniczącą między wolnym rynkiem a państwem.

Funkcje ekonomii społecznej

- Ekonomia społeczna jako *jobmachine* - jest to spojrzenie z perspektywy polityki zatrudnienia i rynku pracy - od ekonomii społecznej oczekuje się nowych miejsc pracy, szczególnie adresowanych do ludzi zmarginalizowanych lub którym grozi społeczna marginalizacja, oczekuje się również usług w zakresie zawodowego szkolenia i umożliwienia transferu na tzw. pierwszy rynek pracy.
- Ekonomia społeczna jako **kompensacja „zawodności rynku i państwa socjalnego”** - jest to spojrzenie głównie z perspektywy polityki społecznej, która jest odpowiedzialna za dostarczanie usług socjalnych dla jednostek i zbiorowości czy wspólnot lokalnych, zwłaszcza tam, gdzie sektor prywatny lub publiczny nie są w stanie zaspokoić rosnących potrzeb społecznych.
- Ekonomia społeczna jako „**producent**” **kapitału społecznego** - jest to przede wszystkim perspektywa polityki integracji społecznej/spójności, ale również dla etnicznego czy emancypacyjnego spojrzenie na ekonomię społeczną - zadaniem ekonomii społecznej jest „pomnażanie” kapitału społecznego.
- Ekonomia społeczna jako „**szkoła demokratyzacji**” - z perspektywy procesu demokratyzacji oczekuje się od ekonomii społecznej wciągania jednostek i grup społecznych w proces politycznych decyzji.

Prof. dr hab. Piotr Sałustowicz

„Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej”

Znaczenie ekonomii regionalnej i lokalnej

W ekonomii społecznej pojawia się często zagadnienie „regionalnej ekonomii”. Znaczenie tej koncepcji wiąże się z rosnącym znaczeniem regionów jako przestrzeni działań społeczno-ekonomicznych, w kontekście globalizacji rynków. Koncentracja na gospodarczym rozwoju regionu ma pozwolić na uwzględnienie jego specyficznych potrzeb wobec niebezpieczeństwa jednostronnego wykorzystania regionu dla uzyskania zysków przez kapitał.

Z kolei, lokalna ekonomia dostarcza głównie produktów i usług dla codziennych, prywatnych potrzeb i stanowi swego rodzaju mieszankę z pracy najemnej, własnej pracy, pomocy sąsiedzkiej czy samoorganizującej się społecznej działalności. Jako taka stanowi ważne pole dla lokalnych strategii, których celem jest walka z bezrobociem i troska o środowisko.

Prof. dr hab. Piotr Salustowicz

„Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej”

Wsparcie dla wykluczonych

Celem ekonomii zorientowanej na wspólnotę jest m.in. rekonstrukcja zarówno społeczno-kulturowych, jak i społeczno-ekonomicznych relacji, które zostały zniszczone przez kapitalistyczny rynek. Rekonstrukcja ta jest adresowana do osób, które nie mają szans na integrację w ramach ekonomii sterowanej przez konkurencję i przymus stałej ekspansji.

Prof. dr hab. Piotr Salustowicz „Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej”

Rysunek 1. Instrumenty i podmioty ekonomii społecznej

Źródło: opracowanie własne.

HUBERT KASZYŃSKI

Tekst powstał na podstawie fragmentów artykułu dr. Huberta Kaszyńskiego pt. „Ekonomia społeczna i praca socjalna. Razem czy osobno?” opublikowanego w serii Ex Libris Pracownika Socjalnego „Ekonomia społeczna - perspektywa rynku pracy i pomocy społecznej” pod redakcją dr Joanny

Staręgi-Piasek, wydane w ramach projektu „W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej”, finansowanego ze środków EFS w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL